

Nimiä vai titteleitä? Erisnimien tematisoituminen Algot Untolan tuotannossa

1. ”Oh, mikä nimi!”

Maiju Lassilan romaanin *Kuolleista herännyt* (1916) loppuvaiheilla poliisimestari Nuutinen ihmettelee teoksen päähenkilölle, jätkä Jönni Lumperille: ”Sinuahan on ollut kokonainen lauma...” Tähän Jönni vastaa: ”Monenahan me ihmiset yleensäkin olemme. Aina varallisuutemme ja tilanteen mukaan.” (KH 216.) Tämä Jönnin ”monena-oleminen” viittaa romaanin keskeiseen rakennusaineeseen, keskushenkilönsä useisiin ”kuolemisiin” ja niistä ”heräämisiin”.

Myös romaanin tekijänimen Maiju Lassilan taustalla oleva Algot Untola (1868–1918) esiintyi elämässään monena tilanteen mukaan. Sukunimensä hän vaihtoi Tietäväisestä Untolaksi, ja postia hän vastaanotti mm. nimillä A. Rantala ja Väinö Stenberg. Yksityisyytensä salaamisen lisäksi Untola peitti myös kirjoittajaidentiteettinsä. Leo Lindsten on luetellut yli 40 erilaista nimimerkkiä, joilla Untola kirjoitti katsauksia ja pakinoita eri sanomalehtiin. Nimet vaihtelivat erilaisista Anteista (esim. Tanssi-Antti, Sota-Antti, Vaali-Antti) Surevaan, Esikuvaan ja Johtajaan. (Ks. Lindsten 1977.) Julkaisemattomat käsikirjoituksensa *Veden haussa* ja *Kansan seassa* Untola kirjoitti nimellä Liisa Vatanen. Kaunokirjallisia teoksia Untola julkaisi Irmari Rantamalan, J. I. Vatasen ja Maiju Lassilan nimillä. Irmari Rantamalan *Työmieheen* kirjoittamien poliittisten artikkelien vuoksi Untola vangittiin 13.4. 1918, ja Irmari Rantamalanä hänet ammuttiin toukokuussa 1918. Tässä artikkelissa pohdin Algot Untolaan ja hänen kirjailijanimiensä tuotantoon liittyvää erisnimiproblemaatiikkaa erityisesti identiteetin kannalta sekä esittelen Untolan kirjailijakuvaan liittyviä ongelmia, jotka kaipaavat lisäselvitystä.

Algot Untola ei suinkaan ole kirjallisuushistoriamme ainoa salanimiä käyttänyt kirjailija, mutta hän vei nimien vaihtamisen äärimmäisyyksiin aivan kuin

pelaten peliä erilaisilla nimillä ja identiteeteillä. Yleensä kirjailijan nimenvaihtaminen liittyy haluun salata ”arkielämään” liittyvä henkilöllisyys tai kirjoittaa toisista lähtökohdista. Salanimien käyttämisen tiheys vaihtelee aikakausittain, ja Untolan tuotantovuosien aikana pseudonyymien käyttäminen oli yleistä. Viime vuosisadan vaihteen muita pseudonyymikirjoittajia olivat mm. Vihtori Peltonen alias Johannes Linnankoski sekä Arvid Järnefelt, joka julkaisi muutaman teoksen Hilja Kahilan nimellä. Nykykirjallisuudessamme tietoista nimipeliä pelaa Anni Ylävaara, joka on tehnyt Rosa Liksomista tuotteistetun tavaramerkin. Algot Untolan elinaikana kulttuuri ei ollut nykyajalle ominaisesti medioitunutta, eikä julkisuutta käytetty hyväksi samankaltaisin menetelmin kuin nykyään, mutta Untolankin voi tulkita pelanneen naamiaisleikkiä julkisuuden kanssa.

Julkisuuden hyväksikäyttö näkyy esimerkiksi siinä kohussa, jolla Untolaa esiteltiin lukevalle yleisölle. Hänen esikoisteostansa *Harhamaa*, joka ilmestyi 1909 Irmari Rantamalan nimellä, mainostettiin suurteoksena. Salanimen haltijaa ei kustantaja Suomalainen kustannusosakeyhtiö Kirja paljastanut, ja lehdistä kohistiinkin tekijästä, joksi arveltiin piispa J. R. Koskimiestä, Martti Bergh-Wuorta ja jopa Ida Aalbergia. (Lindsten 1977, 141.) Arvostellessaan *Harhamaa* Eino Leino kiinnittää erityistä huomiota tekijännimeen: ”Harhama, Irmari Rantamala! Mikä mahdoton ja mauton ääniyhtymä! Olkoon sen tekijä kaikilla jumalallisilla hyveillä varustettu, suomenkielen korvaa ei hänellä ainakaan ole. – – Oh, mikä nimi!” (Leino 2.6.1909.)

Untolan kirjailijanimien tuotannot ovat toisistaan poikkeavia. Rantamalan *Harhama* ja sen jatko-osa *Martva* (1909) voidaan luokitella dekadenssikirjallisuudelle ominaisia piirteitä sisältäviksi teoksiksi. Untolan toisen salanimen, kirjallisuudenhistorioinnissa korkealle arvostetun Maiju Lassilan tuotanto on humoristista realismia, usein ns. kansankuvaukseksi tai regionalismiksi nimettyä sanataidetta. J. I. Vatasena Untola julkaisi yhden teoksen, *Avuttomia* (1913), jonka on nähty olevan lähellä Rantamalan tuotantoa.

Useat tutkijat ovat nähneetkin Untolan eräänlaisena Janus-kasvoisena kirjailijana, kaksijakoisena taiteilijana. Elsa Erho jakaa Untolan väitöskirjassaan idealisti-Rantamala/Vataseen, jonka ideologinen muodonmuutos on humoristi-Lassila. Erho kuitenkin sanoo Lassilan lopputuotannon lähenneen Rantamalaa (Erho 1957, 137–138). Eino Karhu puolestaan pitää Algot Untolan koko sanataiteellista tuotantoa johdonmukaisena ja eheänä kertomuksena tekijänsä aatteellisesta etsinnästä (Karhu 1973, 23). Karhun tavoin Aatos Ojala korostaa Maiju Lassilan yhteyttä muihin salanimiin ja Algot Untolan kokonaispersoonallisuuteen¹ (Ojala 1969, 152). Yleistäen voi sanoa, että Untola-tutkimus

¹ Aiemmassa artikkelissaan (”Irmari Rantamalasta Maiju Lassilaksi. Ideologinen muodonmuutos” *Parnasso* 5/1959) Aatos Ojala kuitenkin tekee selvän eron Rantamalan ja Lassilan välille. Rantamala on moralisoiva allegoristi ja Lassila humoristi.

ennen Eino Karhua on arvottaen kohottanut Maiju Lassilan tuotannon korkeimmalle ikään kuin normiksi, johon suhteutettuna Untolan muu tuotanto on poikkeamaa. Tällainen tutkimus kertoo arvoasteikoista mutta myös kirjailijakäsityksestä: kirjailija ja hänen tuotantonsa on haluttu konstruoida jatkumoksi, jota rikkovat elementit täytyy määritellä harha-askeliksi johdonmukaisuuden polulta. Maiju Lassilan ja Irmari Rantamalan teosten välillä on haluttu perinteisesti nähdä eroavaisuuksia, tekijänimien tuotanto on lokeroitu usein toisistaan erilleen.

Uudemmassa tutkimuksessa Maiju Lassilaa on lähestytty mm. bahtinilaisesta karnevalistisesta näkökulmasta, joten Lassilan tuotanto on saanut tuoreita painotuksia aiempien regionalismi-tulkintojen rinnalle. Kuitenkin vielä viime vuosikymmenen lopulla esimerkiksi Hannes Sihvo lähtee liikkeelle Maiju Lassilan provinsialismista. Sihvon mukaan Lassila on itäsuomalaisen identiteetin kuvaaja, mutta hänen regionalisminsa ei ole nostalgiväritteistä idealismia tai ihannoivaa maisemakuvausta, vaan Lassila perustaa kirjoittamisensa ihmisen sosiaalisen ja kommunikatiivisen toiminnan terävään havainnointiin. (Sihvo 1988, 196–197.)

Kyseisessä kirjoituksessaan Sihvo nimeää lyhyesti myös eroja Rantamalan ja Lassilan teosten välillä, toki hän löytää joitakin yhtäläisyyksiäkin. Sihvon huomioissa on aluillaan hedelmällinen tarkastelutapa Rantamala–Lassila–Vatanen-kolmio. Kirjailijanimien tuotantoa kannattaa tarkastella dialogisessa suhteessa toisiinsa nähden pyrkimättä löytämään yksittäisille nimille ja niiden tuotannoille lopullisesti määrittävää sulkeumaa. Samat teemat, yhteiskuntakriittisyys, pääoman logiikan vaikutus yksilöiden ja yhteisöjen elämään sekä yleisemmin modernistuvan maailman mukanaan tuomat ongelmat, toistuvat kaikissa Untolan sanataideteoksissa; ne tuodaan julki erilaisin keinoin. Tällainen dialogisuudesta kimpoava kokonaisvaltainen tutkimus Untolasta on vielä tekemättä, mutta toteutuessaan se tulee muuttamaan kirjailijan koko kuvan. Tämä tarkastelukulma Untolan tuotantoon mahdollistaa sekä erot että samankaltaisuudet eri kirjailijanimien välillä ilman aiemmalle tutkimukselle tyypillistä arvottamista ja lokeroimista. Dialoginen tarkastelu sallii mahdolliset katkokset kirjailijan kokonaistuotannossa.

Dialoginen näkökulma ei kuitenkaan poista Untolan vaihtuviin identiteetteihin ja nimiin liittyvää ongelmaa. Syitä Untolan nimien vaihdoille ei ole tyhjentävästi selvitetty. Biografiaan pohjaten väitetään Untolan olleen erakomainen luonne, jonka eristäytymistä nimien vaihtelu palvelee (esim. Erho 1957; Lindsten 1977). Toisaalta mm. Erho väittää *Harhaman* saamien murskaavien arvostelujen vaikuttaneen niin paljon Untolaan, että hän teki esteettisen täyskäännöksen muuttamalla Maiju Lassilaksi ajatellen siten saavansa vasta-alkajan kohtelun (Erho 1957, 50). Eino Karhun mielestä kustannuspolitiikka on osittain salanimien vaihtumisen taustalla: kustantajat pitivät sopimattomana julkaista useita teoksia samannimiseltä tekijältä (Karhu 1973, 418).

Biografian tarkastelun sijaan voi miettiä Untolan tuotannon antamia vihjeitä ongelman ratkaisemiseksi.

Algot Untolan kirjeitä säilytetään Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkistossa. Niistä käy ilmi, että Untolalla oli hyvin tietoinen estetiikka, jota hän pyrki toteuttamaan teoksissaan. Untola sanoo ”kirjoittavansa väärin” (Rantamala 8.1.1915). Untola kirjoittaakin väärin suhteessa aikansa kirjallisiin normeihin.² Itse asiassa hän sitoutuu olemaan irrallaan niistä, kuten myös ns. taidekirjallisuudesta, sanomalla kirjoittavansa ainoastaan rahvasta varten. Hän kirjoittaa: ”-- näiden lukijat eivät [ ] keskitettyä novellia ymmärrä. Hidas ajatuksinen rahvaanmies lukee tommoista huviksensa eikä mietiskelleksensä sen kiinteitä kuvioja ja sille on parempi että luettava on helppotaajuista --. Minä itse en kirjoita muiden maun mukaan --.” (Lassila 3.2.1913.) Toisessa kirjeessään Untola kirjoittaa: ”Maailmassa pitää saada kirjoittaa muutakin kuin taidetta ja estetiikkaa ja Suomessa on jo noin 70 taidekirjailijaa kyllä ne ehtivät sitä tavaraa kirjoittaa haluaville aivan kylliksi. Minä olisinkin siinä jo liikaa.” (Rantamala 9.1.1915.) Algot Untolan Lassilana julkaistut teokset ovat ”rahvaalle” kirjoitettuja, mutta esikoisteoksensa *Harhaman* Untola kohdisti toisenslaiselle lukijakunnalle.

Kuitenkin jo *Harhamassa* näkyy Untolan halu irrottautua kirjallisista säännöistä ja normeista. Teoksen päähenkilö, Harhama-niminen suomalainen mies käy keskustelua venäläisen ystävänsä kanssa kirjallisuudesta. Harhama sanoo:

-- kirjallisuudessa ovat säännöt *minkälaiseksi* pitää ihminen ja sen elämä kuvata: Se pitää kuvata runollisesti ja esteettisesti eheäksi...Etkö sinä ole ajatellut mikä suunnaton hulluus ja petos se on?.. Et ole...Hyvä on. Ajattele sitten, onko maailmassa ainoatakaan, sanon *ainoatakaan* ihmistä, jonka elämä olisi eheä runo, hyvä, tai paha?.. No, otetaan ihmiskunnan paraat; Jeesus – jos Hän on ollut olemassa – Sokrates ja ehkä Tolstoi...Mutta onko niidenkään elämä eheä? Valetta. -- Siitä syntyy eheä runo siten, että *petetään* ihmisiä, poimitaan se mikä sopii reseptiin ja muu salataan... Jokaisen romaanisankarin elämähän on, kuin edeltäpäin tilattu. Eikö se ole törkeä petos, kun elämä on kerran satojen tuhansien sattumuksien tulos. -- Ihmiselämä on sen tähden niin repaleinen, että ainoastaan suuri narri voi ryhtyä siitä luomaan esteettistä runoa... (Rantamala 1909, 1742–1743.)

Tämä Harhaman lausuma repliikki toisintaa koko teoksen hahmoa; *Harhama* ei ole esteettisesti ”eheä” teos vaan se on kaaosmainen kokoelma erilaisia kerronnallisia tasoja, jotka kaikki palautuvat lopulta päähenkilöön Harhamaan ja hänen identiteettiinsä. Untolaan liittyvän nimiproblematiikan kannalta edellinen lainaus on valaiseva: ihmisen elämä tai identiteetti ei ole tulkit-

² Eräässä päiväämättömässä kirjeessä, jonka allekirjoittajaksi Untola on nimennyt A. Rantalan, pyydetään ”korkeaa ja hienoa herraa” Eino Leinoa olemaan puuttumatta kirjailijan asioihin. (A. Rantalan päiväämätön kirje Kustannusosakeyhtiö Kirjalle. SKS:n kirjekokoelma 137.)

tavissa kauniiksi eheäksi kertomukseksi vaan repaleista koostuvaksi episodien monikerroksiseksi ketjuksi.³ *Harhamassa* näyttäytyvä identiteettikäsitteily on moderni painottaessaan fragmentaarisuutta ja muutosta.

Tämän identiteettikäsitteilyksen voi ulottaa koskemaan myös itse kirjailijaa. Algot Untolan elämästä ei voi tehdä suoraviivaista, tiettyä ennalta annettua suunnitelmaa toteuttavaa polkua syntymästä kuolemaan, vaan hänen elämänsä muuttui ja muovautui toisaalta sattumusten, toisaalta kulkijansa päätösten myötä. Näitä askelmia varten Untola otti erilaisia nimiä ilmentämään erisistäisiä identiteettejä.

Viime vuosisadan vaihteen kirjallisuudelle on ominaista modernin identiteetin pohtiminen. Kiihtynyt modernisaatio ja sen aikaansaamat vaikutukset ihmisten elämässä vaikuttivat myös elämän esittämiseen sanataiteessa. Kysymys ”mitä on olla ihminen modernistuvassa maailmassa?” toistui lukuisissa teoksissa. Tämä näkyy myös teosten nimissä. Vuosisadan vaihteen kirjallisuudessa on lukuisia teoksia, joiden niminä on henkilönnimi. Erityisen paljon kirjoitettiin naisista. Koko Euroopassa käytiin vuosisadan vaihtuessa ns. uusi nainen -keskustelua, jossa pohdittiin uudenlaisen modernin naisen identiteettiä ja sen sisältöjä. Uudenlaiseen naiseuteen kuului mm. emotionaalinen ja seksuaalinen itsenäisyys. (Holm 1993, 25–26.)

Algot Untolakin käyttää ’uusi nainen’ -nimitystä *Harhama*-teoksessaan ja määrittelee (misogyyneisesti) uuden naisen aatteelliseksi henkiolennoksi, joka unohtaa itselleen ominaisen lihallisuuden ihanteiden vuoksi.⁴ Ajankohdan kulttuuriseen keskusteluun ja Untolan tuotantoon ja sen misogyniseen juonteeseen nähden naisen nimen valitseminen kirjailijanimeksi on kummastuttava. Sukupuolenvaihdos peitti varmasti selvästi nimen taustalla olevan henkilöllisyyden, mutta toisenlaisen selityksen voi löytää yleisemmästä 1800-luvun lopun kulttuurin feminisaatiosta. Untolan toiminta ajoittuu kiihkeästi etenevän modernisaation aikaan, jolloin maailma täyttyi uutuuksista, aiemmalle esimodernille agraarikulttuurille vieraista elementeistä. Päivi Lappalaisen mukaan uutta ja vierasta yritettiin nimetä ja hahmottaa feminiinisen avulla. Mieskirjailijat saattoivat ottaa naisen hahmon maskuliinisesti haltuunsa ja nähdä itsensä ikään kuin naisena. (Lappalainen 1998, 77–79.) Nimeämällä itsensä Maijuksi Algot Untola ottaa haltuunsa feminiinisen. Misogynistiseksi tulkit-tavan leiman tähän haltuunottoon tuo Lassilan minäkerronnallinen teos *Rak-*

³ Eino Karhun *Suomen 1900-luvun alun kirjallisuus* -teoksen (Kansankulttuuri 1973) mukaan vuosisadan alun kulttuurijulkaisuissa toistui ilmaisu ”eheys”, jota pidettiin taideostosten tavoitteena. Maiju Lassilan karnevalistinen suhtautuminen taiteellisiin sääntöihin ja ”ehyden tavoitteluun” saa hupaisan muodon *Liika viisas* -teoksessa vuodelta 1915. Siinä kertoja nimeää teoksensa päähenkilöksi ja ”eheäksi persoonallisuudeksi” vallesmanni Kaksinaisen koiran, Puden.

⁴ Olen tarkastellut *Harhama*-teoksen naiskuvia miehen peilinä artikkelissani ”Harhama ja hameet. Maskuliinisuuden kriisi ja naisen määrittelemisen Irmari Rantamalan teoksessa *Harhama*.” (*Nykyajan kynnyksellä*. Toim. Minna Toikka. Turun yliopiston Taiteiden tutkimuksen laitos, sarja A, n:o 29. Turku 1993).

kautta. *Traagillinen lemmen tarina* (1912). Siinä päähenkilönä on nuori vallesmannin tytär Maiju Lassila, joka sipsuttelee Sortavalan kaupungissa rakkautta etsien. Maiju on hupakko, joka saalistaa nuoren miehen kynsiinsä hyljätäkseen hänet heti uuden rakkauden vuoksi. Onko tämä Maiju Lassila myös *Tulitikkuja lainaamassa* ja *Liika viisas* -teosten tekijä? Vai karnevalisoiko Untola kulttuurista keskustelua 'uudesta naisesta' ja sen sisällöstä valitessaan naisen nimen tekijänimekseen? Untolan käsitykset naiseudesta ja hänen tuotantonsa naiskuvat kaipaavat kulttuurisia yhteyksiä luovaa tutkimusta.

Algot Untola halusi siis hyvin tietoisesti sekoittaa lukijoiden mielikuvat teosten tekijästä pelaamalla peliä eri identiteeteillään ja niitä edustavilla nimillä. Toisaalta hänen esiintymisensä lukuisina identiteetteinä myös ”tappaa tekijän”. Aivan kuin Untola itse olisi halunnut romuttaa romantiikan aikana alkunsa saanutta käsitystä tekijästä luovana nerona. Algot Untolan kirjailija-identiteettien moneus kieltääkin positivistiselle biografismille ominaisen henkilökultin ja persoonallisuuden määrittelemisen. Kysymys ”kuka Algot Untola on?” tai ”kuka/mikä on Irmari Rantamala?” menettää lopulta merkityksensä loputtomien, samanaikaisesti yhtä pätevien määritysmahdollisuuksien vuoksi; tärkeämpää on kirjailijanimien tuotanto.

2. Liisa Liisana, Pekka Eevastiinana

Roomalaiset väittivät nimen olevan enne, suomalaisessa sananlaskussa pohditaan, tekeekö mies nimen vai nimi miehen. Erisnimen suhde kantajaansa onkin mielenkiintoinen kysymys, jota Algot Untola problematisoi useassa teoksessaan. Erisnimi yksilöi meidät, sen avulla eroamme toisista yksilöistä, mutta mikä on nimen suhde kantajaansa? Käytetäänkö nimiä ainoastaan viittamaan vai kuvaavatko ne kantajaansa? Miten Algot Untola käyttää henkilöhahmojen nimiä teoksissaan? Erisnimi on aina yksilön tunnusmerkki, mutta se voidaan liittää laajempaan kontekstiin, jolloin se saa 'merkityksiä'; nimi kertoo yhteiskunnallisista, sosiaalisista, historiallisista ja alueellisista arvotuksista ja uskomuksista. Seuraavaksi tarkastelen kirjallisuustieteen näkökulmasta Untolan tuotannossa esiintyviä nimenkäyttötapoja. Sitten keskityn kirjoituksessani erityisesti Maiju Lassilan *Kuolleista herännyt* -teokseen.

Maagisessa ajattelussa sana on tarkoittamansa kohteen sielu, tai yhtäläisyyden assosiaatio johtaa sen kuviteltuun samuuteen referenttinsä kanssa, niin että vasta nimitys ja referentti yhdessä muodostavat täydellisen, kokonaisen entiteetin. Maagisesti ajattelevalle ihmiselle sanat eivät ole symboleja vaan konkreettista todellisuutta: kun sana lausutaan, olevaksi ei tule vain vertauskuva vaan se, mitä sana merkitsee. Jouko Hautalan mukaan luonnonmukaisen kansojen keskuudessa tällainen sanan magia näkyy esimerkiksi nimissä. Nimi on niin olennainen osa henkilöä, että häntä ei ole varsinaisena persoona-

na olemassa ennen kuin hän saa nimen – toisaalta nimenanto merkitsee myös yksilön ottamista yhteisön jäseneksi. Alkuperäiskansat eivät valitse nimeä mielivaltaisesti tai esimerkiksi kauneuden tai tunnearvon perusteella – kuten usein nykyään tehdään. Kuolleen esivanhemman nimi merkitsee sitä, että hänen elämänsä ikään kuin jatkuu jälkeläisessä. Jos nimi annetaan voimakkaan päällikön tai nopean eläimen mukaan, nimen kantaja saa nämä ominaisuudet. (Hautala 1960, 16–17.)

Maiju Lassila käyttää useissa teoksissaan hyväksi perinteisiä nimiin liittyviä uskomuksia. Esimerkiksi *Pirttipohjalaiset*-teoksessa (1911) usko nimen voimaan tulee esille. Synnytettyään pojan Turusen akka sanoo: ”Kun siitä kerran tulee niin julma pellon muokkaaja, niin sille pitää panna nimeksi Pellervo.” (Lassila 1980 (1911), 94.) Tämä *nomen est omen* -ajattelu tarkoittaakin sitä, että nimi on faktillisesti yhteydessä henkilön ominaisuuksien ja kohtalon kanssa. Antiikin aikoina oli yleistä antaa lapselle nimi, joka automaattisesti saattoi pienokaisen jonkun jumalan suojelukseen tai varusti nimen kantajan tämän olennon nimeen sisältyvällä voimalla. Samaa ovat tarkoittaneet kristittyjen piirissä annetut pyhimysten nimet: nimenkantajalla on tällöin oma suojeluspyhimyksensä. Maiju Lassilan *Manasse Jäppinen* -kertomus (1912) kertoo poikavintiöstä ja hänen seikkailuistaan. Manassen äiti on nimeltään Anni Dorotea. Pyhä Dorothea oli Preussin suojeluspyhimys, joka kuoli marttyyrina. Intertekstuaalisesti tulkittuna nimi auttaa Anni Doroteaa välttymään liioilta poikansa kolttosilta, ja jotakin marttyyrimaista on Anni Doroteassakin hänen joutuessaan kestäämään poikansa temppuja.

Samassa kertomuksessa on henkilöhahmona Jussi Beltsebuubi Jäppinen, Manassen vintiömäinen kaveri. Jäppisen isä oli vaatinut pappia vaihtamaan poikansa erehdyksessä saaman nimen toiseen, sillä saatanallinen nimi voi merkitä saatanallisia ominaisuuksia. Pappi kuitenkin lohduttaa: ”Pimeyden ruhtinas ei huoli asuntoonsa toista samannimistä herraa, niin että poika säästyy sillä lailla ja pelastuu kadotuksesta.” (Lassila 1979 (1912), 91.) Kenties isä toivoo uuden nimen tuovan uusia ominaisuuksia; ajateltiinhan ennen, että nimen muuttaminen merkitsee uudistumista; elämäntilanteiden muuttuessa nimi saatettiin vaihtaa.

Nimen kantaja antaa elämänpiirissään värinsä nimelle, mutta myöskin ympäristö kuvaa ja värittää nimen omistajan yleislaatua vääntämällä nimeä ja huomalla sille uusia asuja lempinimillä ja hellittelynimillä. Maiju Lassilan teoksissa käytetään paljon erilaisia liikanimiä, jotka vahvistavat kantajansa erityisyyttä. Teoksessa *Mestari Nyke* (1917) on henkilö nimeltä Virsu-Taavetti, joka tekee tuohisia virsuja ja kiertelee niitä kaupittelemassa. Samassa teoksessa esiintyy myös Syyrakki Kopsa, jolla on kaksi lisänimeä ammattien mukaan. Saarna-Kopsa-nimi tulee Syyrakin toiminnasta kyläsaarnaajana ja Pytty-Syyrakki siitä, että hän on taitava nikkaroimaan jos minkälaisia tarvekaluja. Yhteisö nimeää jäsenensä tämän kulloisenkin roolin mukaan. Saarna-Kopsan

kilpailijana saarnaamisen alueella toimii Mestari Nyken äiti Kainostiina, joka on myös saanut oman liikanimensä: ”Äiti tiesi, että Saarnastiina oli hänen ilkeä, suruttomien keksimä haukkumanimensä.” (Lassila 1979 (1917), 166.)

Liika viisas -romaanin (1915) hulvaton päähenkilö, originelli kylähullu -hahmo on nimeltään Sakari Kolistaja. Sukunimi Kolistaja liittyy Sakarin kolistealaisuus-oppiin. Se kuvaa Sakarin saarnaamistyyliä: hän kolistaa ihmisiä hereille, konkreettisesti ja abstraktisesti, ja pyytää heitä liittymään herännäisyysoppiinsa. Sakari on nimessään tyyppillistetty herännäisoppiin koomiseksi irtokuvaksi, mutta henkilöahmona Sakari on nimeään moniulotteisempi.

Maiju Lassila käyttää nimiä myös ikään kuin appellatiiveina, vaikka hän merkitsee ne isolla kirjaimella. Teoksessa *Manasse Jäppinen* nimi saa luokittelevan merkityksen, jota määrittävät tietyt ominaisuudet: ”Mutta kaikki Doroteeathan ovat toimisansa nopeita, reima-akkoja, kuten kaikki Emmit ovat mämmimäisiä.”⁵ (Lassila 1979 (1912), 63.) *Kun ruusut kukkivat* -näytelmässä käytetään nimiä samalla tavalla: ”Kukapas... kukapas se oisi tässä Eevastiinana, jos ei Pekka itse olisi!” (Lassila 1961 (1912), 7) sekä ”Mutta tässä talossa on Liisa Liisana, --” (Lassila 1961 (1912), 53). Tällainen nimen käyttötapa tekee erisnimestä yleisnimen. Teosten maailmassa, niissä kuvatuissa yhteisöissä ei synny väärinymmärryksiä merkitysten suhteen vaan kaikki yhteisön jäsenet tietävät, mitä Pekan Eevastiinana tai Liisan Liisana olo tarkoittaa. *Kun ruusut kukkivat* -näytelmän Pekka on ’Eevastiina’, koska yhteisön silmissä Pekka tekee niitä töitä, joita naiset usein suorittavat. Eevastiina-nimitys tarkoittaa mökin akkaa ja hänen arkipäiväisiä askareitaan. Komiikka syntyy lukijan mielessä: Pekan kutsuminen Eevastiinaksi on näytelmän henkilöille luontevaa eikä yhtään koomista, mutta yhteisöä ulkopuolelta tarkasteleva lukija kokee nimen, kuten koko Pekan, huvittavana henkilöahmona. Tällainen yleistäminen karsii pois henkilöahmojen yksilölliset vivahteet ja hahmoista tulee stereotyyppisiä.

Lassilan *Pekka Puavalj* -teoksessa (1912) nimet esitetään murteellisessa muodossa. Päähenkilö on Pekka Puavalj, hänen vaimonsa nimi on Ieva Liisa. Pekan kauppakumppani on Ierikka Pullinen, itse kaupanteko käydään Jussi Viänäsen ja puolisonsa Helekan tuvassa. Teoksessa mainitaan myös Sarvi-Kaisoo, Lopo-Leena ja Mikko Suruton. Lopo-Leenan ja Ieva Liisan keskusteluissa viitataan Raamatun Uatamiin ja Ievaan. Kertomuksen alaotsikkona on *Luonteenpiirteitä purkupäiviltä* ja se kuvaakin osuvasti teoksen henkilögalle-

⁵ Emmi-mämmi-sanaparin jäsenet ovat myös äänteellisesti analogisia. Sanataiteessa nimiä käytetäänkin usein analogisesti. Esimerkiksi Algot Untolan J. I. Vatasen nimellä julkaisemassa *Avuttomia*-teoksessa (1913) henkilöahmojen nimet korostavat teoksessa näyttäytyvää ihmisen ja luonnon yhteenkuuluvuutta. Henkilöiden nimien kautta ilmaistaan heidän riippuvuuttaan luonnosta. Niminä on mm. Olli Varis, Ville Hukka, Tuomas Saukko, Heikki Kokko, Pekka Hyyppä. Sivuhenkilöiden nimissä Lassila hyödyntää usein analogioita. Tällöin henkilöiden stereotyyppisyys näkyy jo nimissä. Esimerkiksi Antti Tanakka (*Kuolleista herännyt*), arkipiispa Taivainen ja Pekka Lakinen (*Liika viisas* 1915) ovat sivuhenkilöitä, jotka edustavat yhtä nimeensä liittyvää ominaisuutta.

riaa: henkilöhahmot esittävät stereotyyppisinä itäsuomalaisen ”kansanihmisen” luonteenpiirteitä, ja murteelliset erisnimet korostavat tätä.

Murteelliset nimet ja erisnimen käyttö appellatiivina ovat hyviä keinoja komiikan saralla; Lassila vääntää teoksissaan myös perinteiset kansanuskomukset nimien magiasta koomisiksi. Lassilan teoksissa kuvatut yhteisöt ovat homogeenisia kollektiiveja, joiden toiminta perustuu pitkälti tuttuuteen. Esi-moderneille yhteisöille ominaisesti Lassilan yhteisöjen elämää määrittää paikallisuus: henkilöhahmot pysyvät omilla tarkoin määritetyillä sosiaalisilla ja lokaalisilla alueillaan koko elämänsä. Askareille ja toimille on tietty traditio-naalinen suorittamistapansa. Tällaisissa yhteisöissä myös nimet vahvistavat yhteisön rakenteita. *Tulitikkuja lainaamassa* -teoksessa (1910) paikan ja paikallisuuden merkitys esimodernissa elämänmenossa näkyy myös siinä, miten henkilöhahmot puhuvat toisistaan. Replikeissä nimiin liitetään aina kotipaikka, jonka esille tuominen yhdistää henkilöhahmot tiettyyn sosiaaliseen ympäristöön yksilöinnin lisäksi. Siksi teoksessa puhutaan Mulon Jussi Partasesta, Littilän Jussi Vatasesta ja Murron Antti Ihalaisesta. Heidän identiteeteilleen on olennaista sitoutuminen tiettyyn paikkaan, ja tämä tuodaan esille myös nimityksissä.

Henkilöhahmojen nimet kertovat lukijalle siis paljon; yhdistelemällä nimiin liittyviä näkökantoja muihin henkilökuvauksen piirteisiin henkilöhahmot syventyvät. Nimiä voidaan tarkastella intertekstuaalisesti ja saada siten uusia ulottuvuuksia henkilökuvien tulkintaan. Kuten useissa Maiju Lassilan teoksissa henkilöhahmojen nimet toimivat ikään kuin vihjeinä kantajansa persoonallisuuden piirteisiin. Lassila hyödyntää nimiä erityisesti saadakseen aikaan koomisen vaikutelman.

3. Tunnusmerkistä teemaksi

Huumorin osuutta Algot Untolan teosten henkilöhahmojen nimissä ei voi kieltää, mutta hänen teoksensa antavat mahdollisuuden myös toisenlaiseen nimen tulkintaan. Analysoidessamme kirjallisuuden henkilöhahmoja me oikeastaan kohtelemme niiden nimiä metonymisinä ilmauksina. Erisnimi sisältää kaiken sen informaation, mitä teos antaa henkilöistä suoran tai epäsuoran kuvauksen kautta. Toisin sanoen, kokoamme erisnimen alle kaikki suorat määrittelyt (ulkonäöstä, luonteenpiirteistä) sekä epäsuorat piirteet, jotka teoksessa tulevat esille vaikkapa toiminnan tai puheen kautta. Tältä kannalta tarkasteltuna henkilöiden erisnimet ovat itse asiassa rakenteellisia ominaisuuksia.

Viittasin kirjoitukseni ensimmäisessä osassa vuosisadan vaihteen kirjallisuudellemme ominaiseen piirteeseen nimetä koko teos päähenkilön mukaan.⁶

⁶ Esimerkkinä lukuista teoksista Teuvo Pakkalan *Elsa* (1894), Arvid Järnefeltin *Maria* (1897), Maria Jotunin *Suhteita* (1905) ja *Rakkautta* (1907) -kokoelmien lukuisat novellit ja L. Onervan *Mirdja* (1908) ja *Inari* (1913).

Yleistäen voidaan sanoa näiden teosten antavan henkilönimelle temaattisia merkityksiä. Teokset tematisoivat keskushenkilöidensä identiteettejä – nimi on osa persoonallista ja sosiaalista identiteettiä – nimenomaisesti suhteessa ympäröivän, kiihtynyttä modernistumisprosessia käyvän maailman tuottamiin uusiin, usein ristiriitaisina koettavaan haasteisiin. Kyseiset teokset pyrkivät nimeämään keskushenkilönsä, so. määrittelemään henkilön (usein) muutoksen alle joutuneen identiteetin. Modernin identiteetin etsintäprosessi on niin kokonaisvaltaista, että sekä kaikki henkilöhaamon toiminta että ympäröivän maailman murrokset voidaan palauttaa erisnimeen.

Tästä on kyse myös Algot Untolan esikoisteoksessa *Harhama*. Teoksen kaikki 1801 sivua, lukuisat sivujuonteet, käynnit maailman syntyhistoriassa ja Suomen kansan menneisyydessä, Perkeleen valtakunnassa vierailut ja aatteelliset pohdinnat palautuvat henkilöön nimeltä Harhama. Dekadenssikirjallisuudelle ominainen narsismi tulee ilmi erityisen selvästi tässä teoksessa, jonka monimutkaiset tapahtumat ja tarinan käänneet tematisoivat Harhaman identiteettiä. Harhama-nimi on itsessään mielenkiintoinen: tietosanakirjamäärittelyn mukaan se tarkoittaa kimairaa, kasvia, joka on muodostunut kahden perinnöllisesti erilaisen kasvilajin solukoiden yhteenkasvamisesta. Tämä jo Harhaman nimessä esiintuleva ristiriita tematisoituu teoksessa miehen sinkoillesa edestakaisin kahden vaihtoehdon välillä, Jumalan ja Perkeleen.

Harhama pyrkii löytämään uudenlaisen ja pysyvän identiteetin itselleen, mutta huomaa sen mahdottomaksi. Hänen identiteettiään ei voi määrittellä muutoin kuin erisnimellä, joka on jo itsessään ristiriitainen. *Harhama*-teoksen lisäksi Algot Untola on rakentanut nimen varaan Lassilana julkaisemansa *Kuolleista herännyt* -romaanin, joka kuitenkin lähestyy nimi- ja identiteetti-problematiikkaa erilaisista lähtökohdista kuin *Harhama*.

4. ”Tittelit pois!”

Risto Turunen on määritellyt *Kuolleista herännyt* -teoksen kansallisen realismin vastapainoksi, ”siihen toiseen traditioon” kuuluvaksi teokseksi.⁷ Turusen mukaan peruslähtökohtana teoksessa on se, että romaanin henkilöhaamoja ei kuvata suomalaiskansallisina tyyppinä vaan eräänlaisina perusihmisinä, jotka mahdollisesti sisältävät kansallisia piirteitä. (Turunen 1992, 104–132.) Irma Perttula puolestaan näkee romaanin bahtinilaisittain karnevalistisena teoksena, jossa maailma esitetään hullunmyllynä. Kaikki on käännetty ylösalaisin, ja teos liioittelee, leikkii fantasialla ja ylittää uskottavuuden rajoja kuten muutkin Lassilan teokset. Perttulankaan mielestä Lassilan henkilöhaamot eivät ole tyyppillisiä kansanihmisii. (Perttula 1988, 79–80.)

⁷ Tähän toiseen traditioon Turunen laskee kuuluvaksi myös Joel Lehtosen ja Veikko Meren teoksia.

*Kuolleista heränneen*⁸ karnevalistisessa hullunmyllyssä käännetään päällelleen erityisesti rikkaus ja köyhyys. Karnevalismille ominaisesti teoksessa vietetään ns. väärän kuninkaan päivää: päähenkilö satamajätkä Jönni Lumperi asettuu omaa asemaansa hierarkkisesti korkeammalle kyseenalaistaen näin koko hierarkian. Karnevalistista tekstistrategiaa teos noudattaa myös suhtautumisessaan kuolemaan. Karnevalistisen maailmankäsityksen mukaan elämä ja kuolema kisailevat keskenään, niiden rajoja ei voi tarkasti määrittellä. Elämän karnevaalissa kuolemalla on olennainen osa: kuolema merkitsee uudelleen syntymistä, eikä siihen suhtauduta peläten. Karnevaalissa kuolemasta tulee iloinen asia. (Bahtin 1979, 517; Bahtin 1984, 50–51.) *Kuolleista heränneessä* kuolemaan suhtaudutaan nauramalla, ja kristinuskolle tärkeä käsitys ylönousemisesta profanoituu teoksessa Jönnin ”kuollessa” ja ”herätessä henkiin” yhä uudelleen.

Brittiläinen kirjallisuudentutkija Michael Ragussis on kiteyttänyt länsimaisen nimeämisyhteistyön tyypilliseksi piirteeksi ajatuksen, että itsensä voi löytää nimestään ja itsensä voi kadottaa kadottamalla nimensä. Toisaalta itsensä voi piilottaa muilta salaamalla nimensä. (Ragussis 1986, 218.) *Kuolleista heränneessä* on oikeastaan kyse tästä. Jönni Lumperi lähtee etsimään omaa nimeään joutuen veijariromaanimaisiin seikkailuihin.⁹ Jönni ryhtyy ansaitsemaan omaa nimeään.

Tapahtumat lähtevät vyörymään tavallisuudesta poikkeavan sattumuksen ansiosta. Jönni Lumperi saa kauppaneuvos Jöns Lundbergilta arpalipun ja vanhoja vaatteita: mustan takin, silinterin ja liivin eli yläluokkaisen miehen tunnusmerkit. Kun Jönni vielä sattuu voittamaan arvallaan kaksituhatta markkaa, alkaa Jönnin käytös muuttua. Kauppaneuvoksen vaatteet yllään ja rahaa taskussaan satamajätöksessä alkaa tapahtua muutos miljönäärimieheksi, suureksi kaupantekijäksi: ”Hänessä sai vallan ahneus, rikastumisen himo, ja se himo kiihtyi — —.” (KH 25.) Hän alkaa hiljalleen muuttua kauppaneuvos Jönni Lumperiksi.

Romaani rakentuu pitkälti kaksoisolentomotiiville, jota se muuntelee moninkertaiseksi. Teoksen maailmassa sekoittuvat rikas Jöns Lundberg ja köyhä Jönni Lumperi toisiinsa, mutta ihmiset kertovat juttuja myös Jössistä ja Jönssi Luntperkista tarkoittaen Jönni Lumperia. Jönni on ”monipersoonainen” myös siten, että hänet voidaan tulkita burleskiksi Jeesus-hahmoksi, kuten Markku Envall tekee. Seikkailujensa aikana Jönni ”herää kuolleista” kahdesti, hän kantaa omaa hautaristiään ja arkkuaan selässään. (Envall 1988, 75.) Jönnin ”moneus” vahvistuu teoksessa myös siinä, että Tampereella on oma ’jönnissä’, Antti Pitkänen, joka haittaa juopottelullaan tamperelaista virkavaltaa yhtä

⁸ *Kuolleista herännyt* poikkeaa Lassilan muista teoksista siinä, että se ei sijoitu Itä-Suomeen vaan lähtee liikkeelle Helsingistä ja vie Riihimäelle ja Tampereelle saakka.

⁹ Romaanin alaotsikkona onkin *Seikkailukertomus eli etsijän tarina*.

paljon kuin Jönni Helsingissä. Teos sekoittaa totaalisesti erisnimen ja sen kantajan välisen suhteen.

Erisnimen tematisoitumisen kannalta romaanin voi jakaa kahteen osaan. Ensimmäistä osaa voi kutsua nimi tittelinä -aiheen käsittelyksi, jälkimmäisessä tarkastellaan nimen suhdetta persoonalliseen identiteettiin eli yksilön käsitteisiin itsestään, minäkuvaan. Ensimmäinen osa keskittyy siis sosiaaliseen identiteettiin eli siihen, miten muut määrittelevät yksilöä ja miten yksilö itse määrittelee itseään suhteessaan muihin.

Pääoman logiikka hallitsee Algot Untolan (erityisesti Maiju Lassilan nimillä julkaistujen) teosten maailmoja. *Kuolleista herännyt* -teoksessa karnevalisoidaan modernissa kapitalismissä opettelevassa yhteiskunnassa vallitsevaa oman onnensa seppä -ajattelua. Jöns Lundberg on kulkenut tien köyhästä katupojasta miljoonia käsitteleväksi kauppaneuvokseksi, hän on modernin self-made-manin tunnuskuva, joka ironisoituu Jönni Lumperin aiheuttaman sekaannuksen vuoksi. Saatuaan arpajaisvoiton taskuunsa Jönni lähtee kiertämään Etelä-Suomea käydäkseen puutavara- ja maakauppaa. Jönni mielessä tuhatlappusista on kasvanut miljoonia.

Jönni Lumperilta kaupanteko sujuu, ja pian hän on ostanut ja myynyt maata ja metsää suurilla rahamäärillä – vaikka ei omistakaan mitään. Tämän bisnes-menestyksen mahdollistaa nimen aiheuttama sekaannus. Kauppaneuvos Jöns Lundbergia pidetään yleisesti ”originellina” miljonäärinä, ja kun liikemiehet kohtaavat vanhoihin vaatteisiin pukeutuneen, kirppujen kiusaaman Jönnin, he uskovat kohdanneensa kauppaneuvoksen. Liikemiehet jopa ihastuvat välittömään ja seuralliseen Jönniin, jolla on tapana huutaa: ”Tittelit pois!” Jönni Lumperin poikkeuksellisen yksinkertaista ”vinanssivilosohviaa” liikemieskumppanit pitävät nerokkaana liikemiesajatteluna. Itse asiassa Jönni puhuu koko ajan satamajätjän suulla, mutta kauppamiesten korvissa Jönnin puheet muuttuvat suureksi talousfilosofiaksi. Ympäristö ei säilytä todellisuudentajuun sekoittaessaan Jönnin Jönsiksi, mutta Jönni itse tietää itsensä aidoksi satamajätjäksi. Yhteiskunnallisena satiirina teos osoittaa yläluokassa vallitsevan saman rahvaanomaisuuden kuin alemmissä sosiaaliryhmissä.

Jönni saa kaupoillaan aikaan paljon sekaannuksia. Alkuperäinen sekaannus syntyy kuitenkin jätjän ja kauppaneuvoksen nimien samankaltaisuudesta. Kaksoisolentotemaattisesti Jönnistä tulee vaihdokas ja sijainen kaimalleen. Mutta olennaista on, että ympäristö tekee Jönnistä kauppaneuvoksen, ympäristö kuulee Jönnin nimen Jönsinä. Kysymys ”kuka hän on?” – johon riittää vastaukseksi nimi – muuttuu muotoon ”**mikä** hän on?”. Tittelistä tulee nimeä tärkeämpi identifioija, niin että identiteetin ja yhteisön antaman roolin välillä ei ole mitään eroa.

Kauppasotkujen selvittyä Jöns Lundberg sanoo Jönnille: ”Minun ja sinun välillä on ero. – Se ero, että Lundberg ja Lumperi... B ja d on erona meidän välillä.” (KH 213.) Hyväntahtoisuudestaan huolimatta ruotsinkielinen kaup-

paneuvos tulee repliikillään ylläpitäneeksi yhteiskunnan hierarkkisuu-
ta, eroa ylempään ja alemman sosiaaliluokan välillä, sekä sosiaalisten roolien säilyttä-
mistä. Lassilalaisessa maailmassa pilkka osuu kuitenkin lopulta ylempiin luok-
kiin. Jönni toistelee ystävilleen kauppaneuvoksen lausumaa, mutta hänen suus-
saan se muuntuu seuraavanlaiseksi: ”Minun ja kauppaneuvos Lumperin välil-
lä on ero. – – P ja t on meidän välillä erona.” (KH 223.) Oikeastaan Jönni siis
mitätöi koko eron b:n ja d:n muuttuessa p:ksi ja t:ksi; Jönnille ei ole olemassa
titteleitä, kielellisiä eroja tai sosiaalisia paremmuusasteikkoja.

Jönni Lumperilla on tapana juoda usein ja paljon, ja joka perjantai hän
kannatuttaa itsensä putkaan. Putkareissuun kuuluu tietyt rituaalit: painon ja
pituuden mittaaminen, valokuvaaminen sekä tunnusmerkkien kirjaaminen, jotka
on suoritettu Jönnille ties kuinka monta kertaa. Nämä kaikki toimenpiteet teh-
dään humalaisen identifioimiseksi. Jönnissä herää eräällä kerralla suuri epä-
luulo, kun edellisten mittausten lisäksi häneltä vaaditaan myös sormenjäljet.
Modernissa maailmassa pelkkä nimi ei enää toimi tunnistamisen perusteena
kuten perinteisissä yhteisöissä, joissa kollektiivin jäsenet olivat tuttuja, vaan
henkilöllisyyden salat paljastetaan uudella tekniikalla. Kaupungistumisen
mahdollistama anonyymiys (eli identiteetin puute) sai aikaan huolta yhteis-
kunnallisen kontrollin menettämisestä. Sormenjälkien ottaminen oli eräs kei-
no valvoa yhteiskunnan jäseniä. *Kuolleista herämmeessä* tämä uusi tekninen
tunnistamiskeino ja siihen liittyvä kontrollointi ja samalla sitä hyödyntävät,
valtaa käyttävät poliisimiehet karnevalisoidaan: Jönnihän on poliisien joka-
perjantainen vieras.

Mutta teos karnevalisoi myös nimen identifioijana, persoonallisuuden tun-
nusmerkkinä. Jönnillä on tapana miettiä ”jätjän sielua” ja jätjän mahdoli-
suuksia ”päästä taivaaseen” eli Jönnin voi tulkita harrastavan itsetutkiskelua
ja minän pohdintaa omalla jätkämäisellä tavallaan. Jönni sanoo itsensä etsi-
misestä mm. seuraavaa: ”Ka, sitä ei ihminen löydä omaa itseäänkään, jos ei
sitä ahkerasti ja kaikilla kujeilla ja keinoilla etsi. – – Mutta minä kun etsin,
niin nyt minä tiedän, että minä olen se. Näen kuin peilistä.” (KH 221.) Tämän
repliikin Jönni sanoo sen jälkeen, kun hän on myynyt nimensä kotkalaiselle
Janne Limperille. Ystävät ovat huolissaan Jönnin taivaaseen pääsystä, sillä
Jönni myi ennen nimenmyyntiä ruumiinsa yliopistolle lääketieteen hyväksi.
Näistä myynneistä saamansa tulot Jönni joi.

Jönni Lumperi siis menettää nimensä, mutta uusi Jönni Lumperi on ole-
massa Janne Limperissä.¹⁰ ’Jönnistä’ tulee teoksessa yleisnimi tarkoittamaan
jatkää, jolla on tapana kannatuttaa itseään poliiseilla. ’Jönniydestä’ tulee sa-

¹⁰ Teokselle ominainen kaksoisolenototeema vahvistuu siinä, että Jönni myy nimensä Janne
Limperille. Muinaissuomalaiset uskoivat, että kaksoisolenon näkeminen ennustaa ihmisen kuo-
lemaa, mutta toisaalta kaksoisolenoto on suoja kuolemaa vastaan, kuolemattomuuden takuu, kuten
Envall kirjoittaa (1988, 13, 75). Alkuperäinen Jönni kuolee lopulta, mutta ’jönnyys’ jatkuu uusissa
Jönneissä.

malla yleisnimi yhteiskunnallisen valvonnan ja kontrollin vastustamiselle. Karnevalistinen tekstistrategia kohdistuukin 'virallista' kulttuuria kohtaan, vallanpitäjien ja hallitsevassa asemassa olevien autoritäärisyys kyseenalaistetaan naurun kautta. ”Ikuisesti palaavan” Jönnin hahmo antaa ymmärtää, että tämä kyseenalaistaminenkin tulee jatkumaan.

Kuolleista herännyt ironisoi sivistyneistöille ominaisen itsensä pohdinnan mutta sen lisäksi se ironisoi erisnimen merkityksen persoonallisen identiteetin osoittimena. Nimensä myynyt Jönni sanoo itsestään: ”Niin että se on minussa. Se lurjus...minussa sisällä.” (KH 222.) Lopuksi voi sanoa, että *Kuolleista herännyt* -teoksen mukaan erisnimi ei merkitse kantajalleen juuri mitään. Nimeä ei tarvita itsensä tuntemiseen. Sosiaalisesti nimellä on enemmän tehtäviä, mutta Lassilan ironisoimassa maailmassa tittelit ovat tärkeämpiä. Jos vielä vetää tästä romaanista linjoja kirjailijan käyttämiin useisiin nimiin, voi päätyä ajattelemaan, että nekin ovat vain titteleitä – meitä muita, ei kirjailijaa itseään varten.

LÄHTEET

Aineistolähde

KH = LASSILA, MAIJU 1996 (1916): *Kuolleista herännyt. Seikkailukertomus eli etsijän tarina*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Painetut lähteet

- BAHTIN, MIHAIL 1979: *Kirjallisuuden ja estetiikan ongelmia*. Suom. KERTTU KYHÄLÄ- JUNTUNEN ja VEIKKO AIROLA. Moskova: Kustannusliike Progress.
- 1984: *Problems of Dostoyevsky's Poetics*. Ed. and transl. by CARYL EMERSON. Manchester: Manchester University Press.
- ENVALL, MARKKU 1988: *Toinen minä. Tutkielmia kaksoisolennon aiheesta kirjallisuudessa*. Helsinki: WSOY.
- ERHO, ELSA 1957: *Maiju Lassila. Kirjallishistoriallinen tutkimus*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja B, osa 63. Turku: Turun yliopisto.
- HAUTALA, JOUKO 1960: *Sanan mahti. Jumin keko*. Toim. JOUKO HAUTALA. Tietolipas 17. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HOLM, BIRGITTA 1993: Edith Södergran and the sexual discourse of the fin-de-siècle. *Nora. Nordic Journal of Women's Studies*. 1993: Number 1, Volume 1.
- KARHU, EINO 1973: *Suomen 1900-luvun alun kirjallisuus*. Helsinki: Kansankulttuuri Oy.
- LAPPALAINEN, PÄIVI 1998: *Realismi ja naisen ruumis. Uudessa valossa. Kirjoituksia realismin kysymyksestä*. Toim. PÄIVI LAPPALAINEN. Taiteiden tutkimuksen laitos, Sarja A, n:o 38. Turku: Turun yliopisto.
- LASSILA, MAIJU 1961 (1912): *Kun ruusut kukkivat*. Helsinki: Otava.
- 1979 (1912): *Manasse Jäppinen. Pikku mestareita*. Helsinki: Love Kirjat.
- 1979 (1917): *Mestari Nyke. Pikku mestareita*. Helsinki: Love Kirjat.
- 1980 (1911): *Pirttipohjalaiset. Algot Untolan kolmet kasvot*. Helsinki: Love Kirjat.
- LEINO, EINO 2.6.1909: Harhama. *Suomalainen Kansa* 2.6. 1909.
- LINDSTEN, LEO 1977: *Maiju Lassila. Legenda jo eläessään*. Helsinki: WSOY.
- OJALA, AATOS 1969: *Maiju Lassilan koomiset intentiot. Suomalainen Suomi – Valvoja 3/1969*.

- PERTTULA, IRMA 1988: Bahtinilainen näkökulma Maiju Lassilaan. *Teokset, taustat, tutkijat. Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja 42*. Toim. JAANA ANTTILA. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- RAGUSSIS, MICHAEL 1986: *Acts of Naming. The Family Plot in Fiction*. Oxford: Oxford University Press.
- RANTAMALA, IRMARI 1909: *Harhama*. Helsinki: Suomalainen Kustannusosakeyhtiö Kansa.
- SIHVO, HANNES 1988: Maiju Lassilan provinsialismi. *Kirjallisuus yhteiskunnassa, yhteiskunta kirjallisuudessa. Tutkimuksia kirjallisuuden sosiologiasta ja sosiaalishistoriasta*. Toim. ERKKI SEVÄNEN ja RAISA SIMOLA. Kirjallisuuden ja kulttuurin tutkimuksia. No 3. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- TURUNEN, RISTO 1992: Se toinen traditio? Maiju Lassilan, Joel Lehtosen ja Veijo Meren teokset kansallisen realismin vastapainona. *Vaihtuva muoto. Tutkielmia suomalaisen romaanin historiasta*. Toim. DIETRICH ASSMANN, LIISA SAARILUOMA ja RISTO TURUNEN. SKST 575. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Painamattomat lähteet

- LASSILA, MAIJU 3.2.1913: Maiju Lassilan kirje Harri Holmalle. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjekokoelma 137: 75–79. Helsinki.
- RANTAMALA, IRMARI 8.1.1915: Irmari Rantamalan kirje Eino Railolle. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjekokoelma 137: 402–405. Helsinki.
- 9.1.1915: Irmari Rantamalan kirje Eino Railolle. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjekokoelma 137: 417–422. Helsinki.

KAISA KURIKKA: *Names or titles? Thematic functions of proper names in the work of Algot Untola*

The Finnish writer Algot Untola (1868–1918) used a variety of names and pseudonyms both in his private life and as a public figure. Of his three professional pseudonyms, that of *Maiju Lassila* is valued in Finnish literary history as a regional humorist. His two other authorial pseudonyms, *Irmari Rantamala* and *J. I. Vatanen*, are generally coupled under the heading of 'idealist-allegorical writer'. The article discusses some of the issues related to proper names in the work of Algot Untola.

In seeking to understand the reasons for Untola's frequent changes of name, biographical causes are often adduced. A different perspective on his 'name games' can be found by examining the works produced under his various names. The problematic relationship between the name and its bearer, between name and identity, is foregrounded and thematized in many of Untola's works. In a work of fiction, the names of characters are part of characterization, and an examination of these names casts additional light on the characters. Proper names are used as metonymic expressions.

In his literary works, Maiju Lassila exploits traditional beliefs attached to the magic of names, contributing to the overall comical tone of the works. Lassila frequently names his characters so as to emphasize a particular personal characteristic. Naming becomes a device for typification. Thus proper names are used almost as common nouns; the individuating function of the proper name becomes a device for classification.

In Untola's work, proper names also take on thematic functions. In Lassila's *Kuolleista herännyt* (Awakened from death, 1916) can be interpreted as thematizing the relationship between name and identity. The novel is carnivalized; it turns everything upside down. Central to the work is the play with the topic of the 'double' and of double identity. The protagonist of the novel, the waterfront dockworker Jönni Lumperi, becomes a 'false king', a substitute for the merchant and 'Commercial Councilor' Jöns Lundberg. Because of the similarity of the names,¹¹ other people confuse the two men, and Jönni achieves considerable confusion with his business activities. The community treats Jönni as a 'Commercial Councilor', thus suggesting that in this society, ironically presented by Lassila, which is newly adapting to the ways of modern capitalism, titles are more important than proper names.

The novel also carnivalizes the function of names as a source of identity. Jönni Lumperi sells his name, the index of his personality. But the proper name in this work too becomes a common noun: there will always be 'jönnies'.

By examining the use of names in the works produced by Algot Untola under his various pseudonyms, we may be able to arrive at some answers regarding his own frequent name changes. Perhaps in his own life too Untola thought of proper names as titles; by changing his 'title', he played a name game with public life.

---

¹¹ The two names involve an element of social word-play, derived from the link between language and class in the Finnish society of Untola's time: the first name is a Finnish, 'vulgar', uneducated version of the second, which is Swedish and perceived as middle-class. (Translator's note.)